Helsingin yliopiston asiantuntijalausunto aiheeseen E 57/2025 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto: EU:n startup- ja scaleup -strategia

Helsingin yliopisto pitää valtioneuvoston ja komission näkemystä innovaatioiden sekä startup- ja kasvuyritysten merkityksestä Euroopan globaalille kilpailukyvylle oikeana ja kannatettavana.

Vaikka lausunnon pääpaino on EU:n startup- ja scaleup -strategiassa ja valtioneuvoston selvityksessä, kiinnitämme huomiota siihen, että tällaisen **yrittäjyyden edistäminen edellyttää myös vahvaa kansallista startup- ja scaleup-politiikkaa ja toimenpiteitä.** Innovaatioiden kaupallistaminen ja skaalaamisen rinnalle tulisi nostaa, niin EU:n kuin kansallisessakin politiikassa, uusien kasvuhakuisten yritysten synnyttäminen ja tutkimuksen kaupallistaminen sekä niihin liittyvät hautomo- ja teknologian siirtopalvelut.

Yliopistojen laajan TKI-toimijuuden tunnistaminen ja rahoitus olisi alku tälle. Suomessa yliopistojen mahdollistamasta kasvupotentiaalista hyödynnetään vain pieni osa. Innovaatioihin tähtäävä kehittämistoiminta, yritysyhteistyö, tutkimuksen kaupallistaminen sekä startup yrittäjyyden edistäminen eivät kuulu yliopistojen rahoitukseen. Tämän johdosta näihin liittyvät palvelut ovat potentiaalin nähden liian vähäiset ja niitä tarjotaan paljolti sirpaleisella hankerahoituksella. Kuitenkin esimerkiksi komission tuoreen raportin mukaan, spinout-yritysten syntyminen ja menestyminen korreloi vahvasti yliopistojen teknologiansiirto-toimistojen kykyjen ja resurssien kanssa.

Erityisesti Helsingin yliopisto kiinnittää huomiota siihen, että Euroopan **komission ehdotus tulevasta Horisontti Eurooppa-ohjelmasta vuosille 2028–2034 viittaa vain innovatiivisten startup-yritysten ja pk-yritysten tukemiseen Euroopan innovaationeuvoston (EIC) puitteissa** mainitsematta tutkijoita tai yliopistoja, nykyohjelmasta poiketen. **Tämä saattaa kaventaa EIC:n toiminta-alaa ja jättää huomiotta yliopistojen keskeisen roolin eurooppalaisessa innovaatioekosysteemissä.** Olisi tärkeää, että valtioneuvosto edistäisi asiaa EU-tasolla.

Innovaatiomyönteinen sääntely

Ajatus EU-laajuisesta sääntelykehikosta on hyvä, mutta jäsenmaiden toimivalta (yritysten perustaminen, verotus, työlainsäädäntö) voi estää etenemisen. Nimenomaan kaksinkertainen sääntely (EU taso ja kansallinen taso) pirstoo yhteistä markkina-aluetta sekä hidastaa uusien ratkaisujen käyttöönottoa. Kansallisellakin tasolla on paljon tehtävää, mm. dual-use teknologian osalta säätelykehikko on liian raskas ja sen takia niiden rahoitus-/exit-prosessit ovat hyvin raskaita.

Innovaatiot tulisi huomioida nykyistä paremmin säädösvalmistelun eri vaiheissa. Selvityksessä esitetty kanta, että ”Suomi tuo esiin tarpeen erityisesti uusien teknologioiden sääntelyn tarkkaan harkintaan ja eritoten mahdollisten sääntelyesteiden välttämiselle innovaatioherkillä aloilla.” on hyvä, mutta sitä tulisi laajentaa. Uusille aloitteille/sääntelylle olisi otettava käyttöön "T&I-vaikutusten arviointi", jotta niiden vaikutukset T&I-toimintaan tai koulutukseen voidaan tunnistaa (esim. kaupan, maahanmuuton, digitaalisen murroksen, oikeusvaltiokehityksen tai strategisen autonomian aloilla).

EU valtiontukisääntely on haasteellinen. Esimerkiksi kansallisessa R2B rahoituksessa se näkyy siinä, että vaikka tavoitteena on kaupallistaminen, rahoitus on kuitenkin tutkimusrahoitusta, eikä sillä saa tehdä suoria yrityksen perustamiseen liittyviä asioita. R2B rahoituksen ja varsinaisen yritystoiminnan käynnistämisen väliin jää tästä syystä merkittävä kuilu.

Startup- ja scaleup –yritysten parempi rahoitus

Helsingin yliopisto pitää kannatettavana, että Eurooppalaista TKI rahoitusta suunnataan innovaatioketjuihin ”perustutkimuksesta aina innovaatioiden ja teknologioiden laaja-alaiseen käyttöönottoon mukaan lukien teollistaminen.” Samanaikaisesti, kun EU:n startup- ja scaleup-strategian tavoitteena on tehdä Euroopasta maailman paras paikka perustaa ja kasvattaa globaaleja teknologiavetoisia yrityksiä, mukaan lukien syväteknologian yrityksiä erityisesti tärkeillä strategisilla aloilla, se edellyttää merkittäviä ja pitkäkestoisia

Santtu von Bruun
Johtaja (innovaatiot ja ekosysteemit)
Helsingin yliopisto

panostuksia (perus-)tutkimukseen. Tämän vuoksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmassa on huomioitava tasapainoisesti koko TKI-ketju**. Perustutkimus luo pitkäkestoisen pohjan Kilpailukykyrahaston (ECF) ja muiden eurooppalaisten TKI-investointien menestykselle. Ilman huippututkimusta ei synny uusia tutkimuslähtöisiä (kasvu-)yrityksiäkään. Mahdolliset leikkaukset perustutkimukseen johtavat pitkällä aikavälillä koko innovaatioketjun heikkenemiseen**. Lisäksi on huomioitava, että suomalaiset yliopistot ja tutkimuslaitokset ovat menestyneet hyvin kilpailussa eurooppalaisesta tutkimusrahoituksesta.

EIC:n ei sijoittajana tulisi asettaa tiukempia vaatimuksia kuin markkinaehtoinen sijoittaja. Valuaation osalta EIC seuraa markkinatoimijoita, mutta muut sopimukselliset vaatimukset ovat markkinakäytäntöä merkittävästi tiukemmat (pääasiassa veto-oikeuksia). Samalla EU-toimijan päätöksentekoa olemassa olevana sijoittajana tulisi nopeutta merkittävästi. EIC:n sijoitukset voisi mahdollistaa myös pienemmille startupeille pienemmillä sijoituksilla. Tämä edellyttäisi sijoitusprosessin sujuvoittamista. Tällä hetkellä EIC tekee vain suuria sijoituksia.

EIC:n rahoituksen hyödyntäminen kansallisten erojen tasaamiseen, heikentää sen mahdollisuuksia toimia tuloksellisena kasvuyritysten rahoittajana ja kaupallisten ratkaisujen skaalaamisena. Widening-instrumentin osalta on hyvä huomioida, että se on tuonut hyötyä myös Suomelle (kokonaissaanto 15 M€). Widening-maiden välttämättömät rakenteelliset uudistukset – kuten hallinnon ja instituutioiden vahvistaminen, tutkimus- ja innovaatioekosysteemien rakentaminen sekä koulutuksen ja tutkimuksen parempi kytkeminen – tulisi rahoittaa koheesiorahastoista ex ante -ehdolla, siten että widening-tuen tarve vähitellen poistuu.

EIC laajentaminen ja sen sääntöjen yksinkertaistamista voidaan pitää hyvänä tavoitteena, samoin kuin haasteperusteisten instrumenttien synnyttämistä. Samalla **tutkimuslähtöisten ja/tai syväteknologiayritysten alkutaipaleelle tarvittaisiin pitkäjänteisempää, julkista 'no-equity taken' -tukea** (joko kansallisesti tai EU tasoisesti), joka mahdollistaisi markkinalähtöisen ratkaisun kehittämisen, liiketoiminnan käynnistämisen sekä tasaveroisemman neuvotteluaseman yksityisten rahoittajien kanssa.

Scaleup Europe Fundin perustamista voidaan pitää erittäin hyvänä tavoitteena. Siinä, kuten mahdollisen InvestEU:n kaltaisen rahoitusmallin hyödyntämisessä nykyistä laajemmin pääomasijoituksiin, on huomioitava sijoituksen elinkaari. **Perinteisen VC rahaston 10 vuoden elinkaari on usein liian lyhyt tutkimuslähtöisen tai syväteknologia -yrityksen näkökulmasta**.

Nopea markkinoille pääsy ja laajentuminen

Tavoitetta siitä, että eurooppalaiset yritykset ja TKI-toimijat ovat jatkossakin mahdollisimman tehokkaasti verkottuneita globaaleihin innovaatio- ja kasvukeskuksiin, voidaan pitää erittäin kannatettavana, samoin kuin 'Lab to unicorn' aloitetta ja siihen liittyen ajatusta "rahoittaa johtavia eurooppalaisia startup- ja scaleup-keskittymiä, jotka perustuvat vahvoihin yliopistoympäristöihin." voidaan pitää monella tavalla kannatettavana. Suomen kannalta on kuitenkin huomioitava, että Suomessa innovaatiotoiminnot (mkl. hautomot ja teknologiansiirtotoiminnot) eivät kuulu yliopistojen perusrahoitukseen ja ovat sen takia moneen eurooppalaiseen verrokkiin verrattuna pienet ja alkuvaiheessa.

Tavoite luoda parempia taloudellisia- ja muita kannustimia tutkijoille oman työnsä kaupallistamiseksi ja osallistumiseksi innovaatiotoimintaan on erittäin tärkeä. Akateemisessa meritoitumisessa tulisi huomioida esimerkiksi TKI yhtyeistyö yritysten kanssa, kilpailtu EU:n innovaatiorahoitus, työskentely yrityksessä tai muu osallistuminen kasvuyritysten toimintaan.

Yhteistyön syventäminen tutkimuskeskusten, tiedemaailman, teollisuuden ja startup-maailman kesken on olennaisen tärkeää näiden teknologioiden syntymiselle ja kasvulle. Tämä edellyttää kuitenkin yliopistojen innovaatioroolin tunnistamista sekä tähän liittyvien toimintojen resursointia. **Nykyinen yliopistojen rahoitusmalli ei mm. tue yliopistojen ja yritysten välistä pitkäjänteistä yhteistyötä tai laajojen EU innovaatiohankkeiden ja niihin liittyvien yliopisto-yritys konsortioiden rakentamista.** Erityisesti syrjään jäävät pk-yritykset.

Santtu von Bruun
Johtaja (innovaatiot ja ekosysteemit)
Helsingin yliopisto

Komission ehdotusta tukea johtavia eurooppalaisia startup- ja scaleup -keskittymiä voidaan pitää kannatettavana. Tässä tulisi huomioida myös yliopistojen ja muiden julkisyhteisöjen omistamat keskittymät. Yksi mahdollinen keino olisi suunnata rahoitusta hautomo- ja yhteisöpalveluihin.

Komission ehdotuksessa laatia suosituksia tulojen jakamiselle tutkimustulosten hyödyntämisessä, on huomioitava, että **yliopistojen innovaatioiden kaupallistamisen mallit ja niitä ympäröivät ekosysteemit ovat lähtökohtaisesti erilaiset kaikissa maissa ja myös maiden sisällä eri yliopistoilla.** Tietyt yhteiset pelisäännöt ovat hyvä asia, yksityiskohtaisten suosituksien tekeminen EU:n tasolla voi olla haastavaa ja jopa riski. Yliopistojen, tutkimuslaitosten ja tutkijoiden tulee kaikkien hyötyä (kohtuullisesti) kehitetystä IP:stä, jotta säilyy intressit jatkaa kaupallistamistoimintaa. **Valtioneuvoston linjaus, että suosituksissa tulee ottaa huomioon korkeakoulujen autonomia, on erittäin tärkeä.**

Parhaan osaamisen tukeminen

Helsingin yliopisto tukee ja pitää erittäin tärkeänä ns. Blue Carpet -aloitetta, jossa tavoitteena houkutella ja pitää huippuosaajat EU:ssa. Tämä on keskeistä niin yliopistoissa tehtävälle tutkimukselle kuin koko kansalliselle ja EU:n yhteiselle startup- ja scaleup-ekosysteemille. Tärkeitä elementtejä kehitettäväksi ovat mm. yrittäjyyskoulutus ja osaamisen kehittäminen, salliva ja monikulttuurinen ympäristö sekä startup yrittäjien ja muiden osaajien maahantulon sujuvoittaminen ja kotouttaminen.

Pääsy infrastruktuuriin, verkostoihin ja palveluihin

Startup yritysten (kuten muidenkin yritysten) pääsyä hyödyntämään yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten infrastruktuuria ja palveluita voidaan pitää pääsääntöisesti erittäin kannatettavana tavoitteena. On kuitenkin huomioitava, että **suomalaisilla yliopistoilla ei ole taloudellisia mahdollisuuksia laajasti tukea yksittäisiä startup tai scaleup yrityksiä tai antaa infrastruktuureja niiden käyttöön ilmaiseksi tai markkinahintaa alemmalla hinnalla, vaikka se olisikin jatkossa valtiontukisääntelyn puitteissa sallittua**. Tällainen toiminta edellyttäisi erillistä yliopistoille ja tutkimuslaitoksille (ja mahdollisesti esim. sairaanhoitopiireille) suunnattua rahoitusta, joka kattaisi mm. niihin liittyvät palvelut, ylläpidon, vakuutukset, yhteiskäyttöisten infrastruktuurien hankinnan jne.

Erityisesti pitäisi kiinnittää huomiota siihen, että **Suomeen syntyy sellaisia ainutlaatuisia infrastruktuureja, jotka mahdollistavat huippututkimuksen, sekä houkuttelevat ympärilleen TKI -intensiivisiä yrityksiä**. Kun kyseessä ovat EU -rahoitteiset, lähtökohtaisesti yrityksille avoimet infrastruktuurit, kuten esimerkiksi Euroopan digitaaliset innovaatiokeskukset (EDIH) tai Testing and Experimentation Facilities (TEFs), on huolehdittava, että valtio varautuu niiden vastinrahoitukseen.

Erillisenä huomiona, EU -alueen yritysten (erityisesti julkiset yritykset ja organisaatiot) toimimista alkuvaiheen asiakkaina startup-yrityksille pitäisi edistää ja luoda siihen velvoitteet ja kannustimet.

Santtu von Bruun
Johtaja (innovaatiot ja ekosysteemit)
Helsingin yliopisto